

VJERA I SLAVLJENJE (BLAGOSLIVLJANJE) BOGA

RUDI PALOŠ
Vlaška 36, 41000 Zagreb

Izveštaj sa znanstvenog skupa
Priljeno 1/95.
UDK 248.159
238.1

Sažetak

U ovom članku autor prema Katekizmu Katoličke crkve tumači pojam vjere i slavljenja (blagoslivljanja) Boga, kako se to očituje u kršćanskom bogoslužju. S obzirom na vazmeno otajstvo prisutno u vremenu Crkve ovdje na zemlji, KKC s time u svezi ističe činjenicu da je liturgija djelo Svetoga Trojstva. Crkva vjeruje da je Isus Krist ustanovio sedam sakramenata: vrhunac bogoštovlja je slavlje euharistijske žrtve. U posljednje je vrijeme u Crkvi posebno aktualno pitanje inkulturacije i nove evangelizacije, što je u izravnoj vezi upravo s bogoštovljem i bogoštovnim činima. Katekizam Katoličke crkve upućuje nas na slavne primjere vjere pojedinih biblijskih osoba kao i na činjenicu da upravo njih Bog blagoslivlja: govori im i dariva ih. Ljudi sa svoje strane odgovaraju klanjanjem i predanjem Bogu i Stvoritelju. Duh Sveti odgaja Božji narod u vjeri i pripravlja ga na prihvaćanje Krista. Bogoslužje Novoga saveza slavi se ne samo ovdje na zemlji nego i na nebu, a slavi ga čitava zajednica krštenih. Katekizam Katoličke crkve postavlja na kraju pitanje: kako, kada, gdje, što, zašto i na koji način slaviti. U tome smislu spominje se i posebna znakovitost moljenja Božanskog časoslova.

0. UVOD

Na početku drugoga dijela Katekizma,¹ koji obrađuje slavlje kršćanskog otajstva, riječ je o kršćanskom bogoslužju. Ovaj je dio ujedno i uvod u razumijevanje sakramenata (usp. KKC 1076-1209). Pred nama su dvije osnovne teme:

1. Vazmeno otajstvo u vremenu Crkve;
2. Sakramentalno slavlje vazmenog otajstva.

Ovdje se nastoji razmatrati navedeni tekst imajući prvenstveno u vidu što KKC kaže o vjeri i slavljenju Boga te kako bi se taj tekst mogao izravno ili neizravno upotrijebiti u navješćaju vjere.

1. GOVOR O VJERI I SLAVLJENJU (BLAGOSLIVLJANJU) BOGA U KKC

KKC nije knjiga koja želi nekoga osuđivati, s nekim voditi polemike ili od nekoga ili nečega bježati. Sastavljači Katekizma, u skladu s prijedlogom na temelju kojega se

¹ "Katekizam Katoličke crkve" (Zagreb, Hrvatska biskupska konferencija, 1994, 812 str., odsada nadalje citirano kao **KKC**) sastoji se od četiri dijela:

- 1) Vjerovanje (KKC 26-1065);
- 2) Slavlje kršćanskog otajstva (tu je zapravo riječ o bogoslužju i o sakramentima (KKC 1066-1690);
- 3) Život u Kristu (kršćansko djelovanje i Božje zapovijedi; zapovijed ljubavi) (KKC 1691-2557);
- 4) Kršćanska molitva (Oče naš) (KKC 2558-2865).

prišlo pisanju ove knjige kao i u skladu s izričitom željom pape Ivana Pavla II, željeli su prikazati što katolici sigurno vjeruju i izreći to tako da to bude *siguran* i *pravovjeran* nauk, koji neće izražavati mišljenje jednog ili drugog teologa, teološke škole ili struje, nego će nastojati uzeti u obzir cjelokupnu predaju i općeprihvaćeni crkveni nauk kako bi se izreklo ono što je očito kršćansko-katoličko vjerovanje. Stoga se KKC ne bavi razlikama i posebnostima u pojedinim teološkim strujanjima, bilo onima starijeg bilo novijeg datuma, iako o njima sigurno vodi računa. Time se izbjegla potreba za polemiziranjem pa tekst uspijeva zadržati određenu smirenost. Taj će KKC u isto vrijeme nekima zvučati previše apstraktno i otuđeno, možda upravo stoga što bi oni i u takvim tekstovima željeli prije svega osjetiti izravan odjek konkretnog trenutka. No pogledajmo malo izbližega o čemu nam govori KKC.

1.1. Neke osnovne postavke govora o vjeri i slavljenju Boga

Opisujući *sakramentalni red spasenja*, KKC predstavlja *vazmeno otajstvo u vremenu Crkve*, ističući odmah na početku da je *liturgija djelo Svetoga Trojstva*. S time u svezi podsjeća se da je *Otac izvor i cilj liturgije*, dok je Krist, proslavljen nakon svoga slavnog uskrsnuća, već od vremena apostolske Crkve prisutan u zemaljskom bogoslužju Crkve, koja tim istim bogoslužjem već osjeća "predokus" sudjelovanja u slavnom nebeskom bogoslužju. Uloga i prisutnost Trojstva u liturgiji završno su prikazani oslikavanjem uloge i djelovanja Duha Svetoga, koji *pripravlja na prihvaćanje Krista te doziva u pamet i posadašnjuje Kristovo otajstvo*.

Liturgijski se život Crkve *odvija oko euharistijske žrtve i sakramenata*, kojih je ukupno sedam (KKC 1210). Jednostavnost izričaja KKC-a s time u svezi podsjeća nas na središnje mjesto što ga euharistijsko slavlje-žrtva zauzima u životu Crkve, ne zaboravljajući pritom na izvanrednu važnost i mjesto što pripada sakramentima. U skladu s cjelokupnom postavkom KKC najprije želi reći nešto o sedam sakramenata s

doktrinarnog stajališta, podsjećajući pritom da mu je svrha *izvijestiti, obavijestiti, uputiti* i svakako, *zašto ne, poučiti u vjeri*, a kada i gdje je to potrebno, želi i obraniti, pa se tako na određeni način predstavlja i kao *apologetsko djelo*. Dok bi upućivanje na pojedina mjesta iz bogate povijesti izričaja crkvenog učiteljstva okorjeli tradicionalisti i suvremeni pobornici križarskih vojni dvadesetog stoljeća mogli protumačiti i kao poziv na prije svega naglašeni i istaknuti poklič "anathema sit" (po uzoru na općecrkvene sabore koji su prethodili ovovjekom *vatikanskom, pastoralnom*² saboru), dotle će upravo dobronamjerni sljedbenici II. vatikanskog sabora u tome moći vidjeti prije svega želju da se i nas, kršćane dvadesetog vijeka, stavi u neprekinuti slijed koji prihvaća i nastavlja živjeti i proživljavati vjeru u Trojedinoga Boga: Oca, Sina i Duha Svetoga, u želji za skladnim produbljenjem i uokvirenjem Predaje i vjere naših pravovjernih prethodnika. Stoga će se, u skladu sa stvarnim tekstom KKC-a, pažnja njegovih čitatelja i korisnika usredotočiti na pozitivnost izričaja i na njegovo produbljanje, imajući u vidu, kao što smo već istaknuli, i potrebu za produbljanjem i navještajem vjere.

Doista, "II. vatikanski sabor predstavlja događaj *jedinstvene izvornosti*. Prethodni koncili bili su gotovo uvijek uzrokovani herezama ili posebnim, također pokrajinskim, zastranjenjima. I sam se Tridentski sabor kreće unutar prilično ograničenih granica: odnos Pismo-Predaja, istočni grijeh, opravdanje, sakramenti. II vatikanski sabor započinje proces koji dostiže sveopću Crkvu, na svim razinama i u svim njezinim vidovima. Sveobuhvatnosti tema odgovara sveobuhvatnost biskupske prisutnosti. Po prvi put, osim toga, 'stručnjaci' svih velikih naroda rade na sastavljanju koncilskih tekstova, uprisutnjujući glas drevnih i bogatih kulturnih i teoloških predaja. Po prvi put, napokon, Koncil se usuđuje suočiti s apsolutno novim problemima: na primjer,

2 Usp. H. JEDIN, *Crkveni sabori. Kratka povijest*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1980.

zastrašujuća bijeda velikog djela čovječanstva, mnogovrsno gušenje temeljnih sloboda i prava čovjeka, utrka za naoružavanjem i prijetnje uništenjem čovječanstva, djelotvorno traženje jedinstva kršćana itd.”³

S time u svezi ne taji se i ne želi se lažno isticati jasnoća u svezi s brojem sakramenata, dok se u isto vrijeme izbjegavaju i nepotrebne polemike. Naime, “Crkva je, po Duhu koji je upućuje »u svu istinu«, malo-pomalo prepoznala to blago primljeno od Krista. /.../ Tako je Crkva tijekom stoljeća bila u stanju raspoznati da među njezinim liturgijskim slavljinama ima sedam takvih koja su, u pravom smislu riječi, sakramenti od Gospodina ustanovljeni.” (KKC 1117)⁴

Nadamo se da se ne varamo kad ističemo da je govorenje o sakramentalnom slavlju vazmenog otajstva puno bliže našem ljudskom poimanju. Tu možemo naime na određeni način “opipati” bilo i srž svoje vjere i zajedništvo s braćom i sestrama u vjeri. Osim toga, to su naši svakodnevni odnosno često ponavljani i doživljavani čini u kojima se traži naše konkretno i sveobuhvatno sudjelovanje, što uključuje puninu našega bića i bivovanja te cjelovitost našeg umnog i osjetilnog zapažanja i doživljavanja. Stoga je i bilo potrebno reći ne samo *tko slavi*, nego i *kako* i *kada*, da bi se na kraju reklo i *gdje*,⁵ na kojemu mjestu slavi. Taj bi govor bio okrnjen i manjkav u zahtjevnosti za cjelovitošću kad u sebi ne bi uključivao i određene upute i obrazloženja s obzirom na danas već toliko spominjanu, a opet nikad u potpunosti provedenu i ostvarenu *inkulturaciju* kršćanstva, a time i bogoslužja, gotovo bismo rekli i u skladu sa zahtjevima za sveobuhvatnom *novom evangelizacijom*. Time se ponovno željelo istaknuti da je riječ o nečemu živome, doživljavanom i proživljavanom, o nečemu što zahtijeva i upućuje na osobno i zauzeto *životno* sudjelovanje.

Na temu inkulturacije i nove evangelizacije napisano je nebrojeno knjiga i članaka u stručnim i popularnim teološkim, pastoralnim i katehetskim časopisima. S obzirom na kulturu valja napomenuti da se danas priznaje vrijednost i autohtonost ne samo npr. europske ili zapadne kulture i

uljudbe, nego i tolikih drugih, već odavno nestalih ili još uvijek postojećih na raznim kontinentima i meridijanima. U biti je moguće govoriti o dva različita poimanja kulture: a) jednom koje uključuje i izriče vrijednosni sud o određenim ljudskim ostvarenjima; b) drugom koje se ograničava na opisno, postavljajući kulturu nasuprot prirodi (kultura - natura). S obzirom na Božju riječ, inkulturacija označava napor za prilagođivanjem u jeziku i simbolima koji će onima kojima se naviješta Radosna vijest jasno prenositi upravo tu Radosnu vijest (objektivna razina). S druge strane, moguće je govoriti o inkulturaciji kao o nastojanju da Radosna vijest prožme sveukupnu osobu, čovjeka, do najdublje dubine njegova bića (osobna razina).⁶

Izraz *nova evangelizacija* postao je poznat i osobito se proširio nakon što ga je papa Ivan Pavao II upotrijebio u svojoj enciklici *Redemptoris missio* (br. 33). Tu papa podsjeća da postoji: a) evangelizacija usmjerena na misijsko djelovanje Crkve; b) evangelizacija unutar “kršćanskih zajednica koje imaju primjerenih i čvrstih crkvenih struktura, koje su gorljive u vjeri i

3 R. LATOURELLE, “Introduzione”, u: UNIVERSITA’ GREGORIANA - ISTITUTO BIBLICO - ISTITUTO ORIENTALE (ured. R. LATOURELLE), *Vaticano II: Bilancio e prospettive venticinque anni dopo (1962-1987)*, Assisi, Cittadella Editrice, 1988, str. 9-19, ovdje 9.

4 Dok su prvi srednjovjekovni teolozi govorili o četiri, pet ili više sakramenata ili pak o većim i manjim sakramentima, kao npr. sv. Toma Akvinski, tek se od Tridentskog sabora počelo govoriti jasno i izričito upravo o *sedam* sakramenata. Usp. J. M. R. TILLARD, “Les sacrements de l’Église”, u: B. LAURET - F. REFOULÉ (ured.), *Initiation à la pratique de la théologie. Tome III: Dogmatique 2*, Paris, Cerf, 1983, str. 385-466, posebno str. 404-407.

5 Uz to se može pitati i: a) Što se slavi? (=vazmeno otajstvo); b) Zašto se slavi? (b1: na slavu presvetoga Trojstva; b2: za ostvarenje “misterija”, tj. za dobro ljudi pozvanih na jedinstvo u Kristu); c) Na koji način? Usp. A. M. TRIACCA, “L’economia sacramentale”, u: R. FISICHELLA (ured.), *Catechismo della Chiesa cattolica. Testo integrale e commento*, Casale Monferrato, Piemme, 1993, str. 841-861, ovdje str. 855.

6 Usp. J. GEVAERT, *Catechesi e cultura contemporanea*, Leuman (To), LDC, 1993, posebno str. 15-48.

životu...”; c) nova ili ponovna evangelizacija, gdje “u zemljama starog kršćanstva, ali katkad i u mlađim crkvama, /postoji/ srednje stanje gdje su cijele skupine krštenih izgubile živi osjećaj vjere, ili se više uopće ne priznaju članovima Crkve, živeći život koji je daleko od Krista i njegova evanđelja”. O potrebi i problemima *nove evangelizacija* napisano je više članaka i u našim teološkim časopisima.⁷

1.2. Vazmeno otajstvo u vremenu Crkve

Bog Otac blagoslovio nas je svakim blagoslovom u Kristu i po njemu nas je predodredio za posinstvo (usp. *Ef* 1,3-6; KKC 1077). Svojim sveukupnim božanskim djelom i djelovanjem, Otac čovjeku oduvijek govori i dariva ga. Sa svoje strane čovjek Boga blagoslivlje svojim odgovorom, koji uključuje klanjanje i predanje svome Bogu i Stvoritelju. Znakovitost, važnost i srž Božjeg blagoslova, kao i tolike druge datosti i istine naše vjere možemo posebno dobro razumjeti prisjetimo li se kako je to opisano u Svetome pismu. Bog čovjeka od početka njegova postojanja u zemaljskome vrtu blagoslivlje: govori mu, ali ga ujedno i dariva. Božji blagoslov odvrća od smrti te obećava i dariva život: to se na poseban način očitovalo u životu Abrahama i upravo ta znakovitost Abrahamova života omogućuje nam da spominjući Abrahama govorimo i o *povijesti spasenja* ljudskoga roda. S obzirom na liturgiju Crkve, važno je istaknuti njezinu *dvostruku dimenziju*: liturgija Crkve istovremeno je i naše *blagoslivljanje* Oca i naše *prinošenje* darova istome Ocu.

Bogatstvo, sveobuhvatnost i trajna znakovitost Božjeg blagoslova što se očituje na primjeru Abrahama, ali i u tolikim drugim spasenjskim događajima⁸, idealna su prilika za konkretnu katehezu koja može ići induktivnim ili deduktivnim putem. Vjeroučitelju će naime biti moguće ili prvo izreći istinu koju vjerujemo ili pak upućivati na brižljivo izučavanje pojedinih primjera kako bi vjeroučenici, proučavajući konkretan primjer Božjeg i čovjekova djelovanja, shvatili ne samo da je riječ o *Božjem govoru i daru*, nego i da je taj Božji govor i dar, što ga mi

nazivamo blagoslov, *konkretno prisutan* u konkretnom životu konkretnih ljudi. Tako se već na ovome mjestu može govoriti i o mogućnosti primjene KKC-a u konkretnoj katehizaciji: s jedne strane tu nalazimo sadržaj (doktrinu, nauk) naše vjere, a s druge strane, određeni primjeri mogu nam pomoći da u konkretnoj katehizaciji navijestimo, produbimo i pojasnimo tu istu vjeru. Možda bi se iz takvog postupka moglo zaključiti da su i priređivači KKC-a slijedili ideju priređivača Tridentskog katekizma: praktična i konkretna pitanja konkretne kateheze i katehizacije vjeroučitelj je pozvan rješavati sam, već prema okolnostima i mogućnostima okoline i konkretnih ljudi koje katehizira.⁹

Uskrsnuli i proslavljeni Krist ustanovio je osjetne znakove - sakramente, po kojima djeluje i danas u svojoj Crkvi. U liturgiji slavimo jedinstven i neprolazni povijesni događaj Isusa Krista koji “umire, biva pokopan, uskrsava od mrtvih i sjeda s desne

7 Usp. npr. Jure BRKAN, *Sadašnje zakonodavstvo reda manje braće i nova evangelizacija*, u “Služba riječi”, 32(1992)2/3, 111-132; Ilija CABRAJA, Važnost “druge evangelizacije” u sadašnjem času, u: “Crkva u svijetu”, 22(1987)1, 41-50; Karl GASTGEBER, *Metode osnovnog pastoralara za ponovnu evangelizaciju Evrope*, u: “Crkva u svijetu”, 25(1990)1, 38-46; Josip MARČEVIĆ, *Nova evangelizacija*, u “Crkva u svijetu”, 27(1992)4, 248-261.

8 Govoreći o Božjem blagoslovu, KKC 1081 izričito spominje neke spasenjske događaje: rođenje Izakovo (Post 21,2), izlazak iz Egipta (Pasha i Izlazak) (Izl 12), dar Obećane zemlje (Još 3,1-24,33; Suci 1,1-2,10), izabranje Davidovo (1 Sam 16,1-13; 1 Ljet 11,1-3), Božju prisutnost u jeruzalemskom hramu (1 Kr 8,10-13; 2 Ljet 5,11-6,2), izgnanstvo (2 Kr 17,5-6; 24,10-17; 2 Ljet 36,17-21) i povratak prognanika (2 Ljet 36,22-23; Ezr 1-6).

9 Takav postupak, koji očituje “vrlo živu svijest o katehetskoj metodi”, istaknuo je i kardinal J. Ratzinger u svom poznatom govoru u Parizu i Lionu, kojim je potaknuo brojne komentare te vrlo bogate rasprave o odnosu sadržaja i metode u današnjoj katehezi. Usp. J. RATZINGER, “Transmission de la foi et sources de la foi”, u: D. J. RYAN - J. RATZINGER - G. DANNEELS - F. MACHARSKI, *Transmettre la foi aujourd’hui. Conférences données à Notre-Dame de Fourvière à Lyon et à Notre-Dame de Paris (janvier 1983)*, Paris, Le Centurion, 1983, str. 39-61, ovdje str. 59.

Ocu 'jednom zauvijek'". Riječ je o događaju koji nije vezan samo uz prošlost, nego "obuhvaća sva vremena i u njima se uprisutnjuje" (KKC 1085). Proslavljeni Krist svoju je moć posvećivanja predao apostolima i njihovim nasljednicima i neprestano je prisutan u svojoj Crkvi, u liturgijskim činima, na poseban način u euharistijskom slavlju: i u osobi službenika i pod euharistijskim prilikama.

Znakovita je i važna uloga Duha Svetoga u liturgiji: on Božji narod odgaja u vjeri i pripravlja ga na prihvaćanje Krista. S time u svezi treba spomenuti povezanost i sukladnost Starog i Novog saveza. Kao što je Isus Krist rekao da nije došao *dokinuti* nego *dopuniti* Stari savez, tako i liturgija Crkve usvaja određene elemente starozavjetnog bogoštovlja.¹⁰ Tu je sukladnost navijestio u svojim katehezama već i sam Isus Krist, a zatim i apostoli i crkveni oci.

Na ovome mjestu KKC podsjeća na *Isusovo ukazanje učenicima na putu u Emaus* (Lk 24,13-49). Prisjetimo se toga prizora! Evangelist vješt看 formuliranjem upućuje čitatelje na složenost situacije: učenici nisu shvatili znakovitost i značenje trenutka u kojemu žive kao ni veličinu njihova Učitelja i njegove, sada je to već očito, spasiteljske muke, smrti i uskrsnuća na križu. Stoga ih Isus podsjeća na trenutke koje su proveli zajedno sa svojim učiteljem, da bi ih postupno uvodio u sve dublje i jasnije poznavanje već doživljenog. Tu se Isus pokazuje i kao vrstan pedagog, evangelizator i vjeroučitelj: dvojici učenika otkriva značenje događaja koje su iskustveno i osobno zajednički doživjeli i proživjeli, podsjećajući ih na njih i na njihovo osobno iskustvo vjere. Nakon toga susreta život se dvojice učenika stubokom mijenja. Nisu to više oni ustrašeni sljedbenici jednoga od žrtvovanih Jahvinih proroka koji su odlučili zaboraviti doživljeno i pošli u potragu za sigurnijim i mirnijim životom. To su sada odvažni evangelizatori i navjestitelji Krista uskrsnuloga i njegova slavnoga vazmenog otajstva.

U tome se smislu govori o pralikovima ili tipovima Staroga zavjeta koji se, upravo po toj katehezi, otkrivaju u Novome zavje-

tu. Takvi su pralikovi npr. potop, Noina korablja, prijelaz kroz Crveno more: svi oni već u Starome savezu označavaju spas što ga ljudi primaju po krštenju u Novome savezu. Voda iz stijene pralik je Kristovih duhovnih darova a mana u pustinji pralik euharistije. Imamo li to pred očima, bit će nam jasnije i zašto Crkva upravo te starozavjetne događaje-pralikove u posebno snažnim vremenima Došašća i Korizme i u bdjenju vazmene noći iznova dozivlje u pamet i čita ih za vrijeme liturgijskih slavlja. Tu će biti dobro prisjetimo li se ponovno da se i novozavjetna, kršćanska liturgija na sebi svojstven način nastavlja na starozavjetnu pa tako i u jednoj i u drugoj Sveto pismo ima osobito značajno mjesto. Tako čitanjem Pisma Crkva:

- naviješta Božju riječ;
- izriče svoj odgovor na tu riječ;
- zahvaljuje za primljena dobročinstva;
- moli za žive i mrtve.

Nemoguće je ne spomenuti znakovitost, značenje i osobitu važnost liturgijskog čina i liturgijske zajednice i zajedništva. Tu se susreću Krist i Crkva, tu se ujedinjuje mnoštvo vjernih, tu blijede i nestaju ljudske, rasne, kulturne i društvene razlike među ljudima. Nije stoga ni čudo što tolika zahtjevnost i znakovitost liturgije iziskuje posebnu pripravu, pri čemu značajnu ulogu i važnost ima upravo kateheza odnosno vjeronauk (u župi i/ili školi). Iako u liturgiji na otajstveni način djeluje i prisutno je Presveto Trojstvo, ipak čovjek nije automatski spreman i sposoban istinski sudjelovati u liturgiji i slaviti liturgijske čine. Stoga je ne samo korisno nego i nužno promicati *pripravu* na liturgiju, kako bi se u vjernika pobudila vjera, a za to je uvijek potrebno i obraćenje čovjekova srca i zdušno prihvaćanje Očeve volje.

10 Riječ je o sljedećim starozavjetnim bogoštovnim elementima:

- a) čitanja iz knjiga Starog zavjeta;
- b) moljenje psalama;
- c) spomen spasenjskih događaja i proročanstava koji su se ispunili u Kristu (Obecanje spasenja i Spasitelja, Novi savez Boga i ljudi, Izlazak iz ropstva, Pasha, Kraljevstvo, znakovitost starozavjetnog i novozavjetnog hrama, izgnanstvo i povratak Božjega naroda). Usp. KKC 1093.

Jedna od značajki Duha Svetoga jest da je on "živo pamćenje Crkve" (KKC 1009). Zajednicu koja se okupila slaviti liturgiju i čitati Božju riječ Duh Sveti istovremeno podsjeća na smisao pojedinog događaja spasenja: tako ta riječ neće ostati tek obični pročitani tekst! Duh Sveti naime potiče zajednicu da ona tu Božju riječ prihvati te da zatim po njoj i živi. U tu svrhu Duh Sveti djeluje u čitačima i potiče sve prisutne na njihovo djelatno zalaganje koje će uroditi njihovim konkretnim, osobnim i angažiranim odgovorom vjere. U liturgiji okupljena zajednica uspostavlja najčvršću suradnju s Duhom Svetim, zahvaljuje Bogu za njegova velika djela i zaziva ga. Duh Sveti u liturgijskim činima potiče i uspostavljanje zajedništva s Kristom u svrhu izgradnje njegova Tijela.

1.3. Vazmeno otajstvo u sakramentima Crkve

Svih sedam sakramenata povezano je nekim zajedničkim značajkama: sve ih je ustanovio Krist i svi su njegovi, Kristovi osjetni znakovi - sakramenti. Kao što je nekoć Isus, hodajući zemljom, svojim riječima i djelima udjeljivao spasenje, tako to čini i danas po svojim službenicima i po svojim osjetnim znakovima - sakramentima. Sakrament reda označava ministerijalno svećeništvo. Zajedno s krstom i potvrdom on tvori trolist sakramenata koji udjeljuju neizbrisivi sakramentalni pečat. Svi su sakramenti na svoj način i izričaj vjere Crkve pa bi stoga njihovo mijenjanje tražilo i mijenjanje vjere Crkve.¹¹

2. SAKRAMENTALNO SLAVLJE VAZMENOG OTAJSTVA

Nakon što smo se podsjetili na temeljne postavke sakramentalne ekonomije Novoga saveza kao i na posebnost i novost slavljenja i blagoslivljanja Boga u tome istom Novom savezu, potrebno je promotriti zajedničke značajke slavljenja sviju sakramenata. S time u svezi postavlja se pitanje o slavitelju ili o slaviteljima slavlja Novoga saveza te o načinu, vremenu i mjestu toga slavlja.

2.1. Slaviti bogoslužje Crkve

Svi članovi Crkve slave bogoslužje Crkve, bogoslužje Novoga saveza. To se bogoslužje, međutim, ne slavi samo na zemlji, u ovostranom životu, nego i na nebu: postoji i nebesko, vječno bogoslužje, u kojemu u potpunosti dolazi do izražaja zajedništvo i svečanost. Tu je i Jaganjac, raspeti i uskrsnuli Krist, Veliki i jedini svećenik te nebrojeno mnoštvo proslavljenih zemaljskih i nebeskih slavitelja. Slaveći ovdje na zemlji otajstvo spasenja u sakramentima, posebnim darom Duha i udioništvom u zajedništvu Crkve, mi na otajstveni način već sudjelujemo u tom vječnom bogoslužju.

Na pitanje tko slavi bogoslužje Crkve, ispravan odgovor glasi: čitava *zajednica, svi kršteni*, što opet ukazuje na činjenicu da su liturgijski čini slavlje Crkve-zajednice vjernih, otajstvenog Tijela Isusa Krista. I dok svi slave, ne slave svi na isti način. Slavlje pojedinih članova zajednice razlikuje se prema pojedinim službama, od kojih su neke obilježene i posvećene posebnim sakramentom dok su druge, iako tim sakramentom neobilježene, određene i obilježene posebnošću samoga služenja.¹²

Čini nam se uputnim na ovome mjestu napomenuti da nema nekih "isključivih" ili zasebnih euharistijskih slavlja. Naime, za vrijeme trajanja KZŠ '95 netko je postavio pitanje u svezi s misama koje se slave s djecom. Podsjetimo se, kao odgovor, na ono što o svetoj liturgiji kaže koncilski konstitucija "Sacrosanctum concilium". "Liturgijski čini nisu privatni čini; oni su slavlje Crkve koja je 'otajstvo jedinstva' - sveti puk pod biskupima okupljen i uređen." (SC 26) "U liturgiji ne smije biti nikakve razlike, ni u obredima ni u vanjskom sjaju, u postupanju s pojedinim osobama ili staležima, osim one razlike koja proizlazi iz liturgijske uloge i iz svetog reda, i osim počasti koje se prema liturgij-

11 II. vatikanski sabor će s time u svezi primijetiti: "Liturgija je ipak vrhunac ka kojemu teži djelatnost Crkve, i ujedno izvor iz kojega proistječe sva njezina snaga." (SC 10)

12 Te službe vrše npr. ministranti, čitači, tumači liturgijskog slavlja kao i članovi pjevačkog zbora.

skim propisima duguju građanskim vlastima" (SC 32); "Čuvajući bitno jedinstvo rimskog obreda, neka se također u novom izdanju liturgijskih knjiga dadne mjesta za opravdane raznolikosti i za prilagođivanja raznim etničkim skupinama, krajevima i narodima, naročito u misijama. Neka se to na zgodan način ima pred očima u uređivanju obreda i u određivanju rubrika." (SC 38). Imajući u vidu tu istu konstituciju, Sveti zbor za bogoštovlje izdao je 1. studenoga 1973. posebni *Direktorij o misama s djecom* (hrvatsko izdanje izašlo je u nakladi "Glasa Koncila" u Zagrebu). Tu se govori o misama s djecom i to prije svega u dva vida: a) kada djeca sudjeluju na misi za odrasle (glava II); b) kada je riječ o misama s djecom u kojima sudjeluje i koja odrasla osoba (glava III). Dakle, moguće je govoriti o euharistijskom slavlju na kojemu sudjeluje prvenstveno ova ili ona skupina ljudi, ali ni tada nije moguće govoriti o misama koje su *isključivo* za njih ili bi bile za njih *posebno rezervirane*.

Da bi se mogao odabrati jedan ili drugi način slavljenja, drugim riječima da bi se moglo reći kako slaviti, potrebno je prije svega uočiti i razumjeti znakove i simbole koji su sastavni dijelovi sakramentalnog slavlja, a koji su raznovrsni po svome podrijetlu i značenju. Tako jedni potječu *iz svijeta ljudi*, odnosno dio su naše svakodnevne, dok su drugi znakovi prije svega stoga što su *znakovi Saveza* što ga je Bog sklopio s ljudima ili su pak znakovi *preuzeti izravno od Krista*. Napokon, kao što je to na svoj način bilo već i rečeno, postoje i sasvim specifični, *sakramentalni znakovi*. Već i ovo kratko nabranje upućuje nas na potrebu uočavanja specifičnosti pojedinih znakova kao i znakova općenito. Prije svega potrebno je poraditi na razvijanju sposobnosti za uočavanje i "čitanje" znakova koji su dio ljudske svakodnevne, bili to dogovoreni ili nedogovoreni znakovi. Naime, u nekim će situacijama biti vrlo teško, ako ne i nemoguće, uočiti simboliku i znakovitost već i pojedinih znakova koji su dio svijeta ljudi, dakle naše današnje svakodnevne i uobičajene svednevice. Nije stoga na odmet podsjetiti na sasvim znakovitu prisutnost

raznih znakova i simbola npr. u životu vjerroučenika ili vjeronaučne skupine, naročito ako je riječ o "ekskluzivnim" i "jedinstvenim" znakovima, koji su prisutni jedino unutar te skupine. To će možda biti neki, za nečlanove gotovo nezamjetljivi dio uniforme ili neuniformirane i na prvi pogled različite i šarolike odjeće. Prisjetimo se slavlja maturanata po zagrebačkim ulicama: neki se pojavljuju obučeni u uniformirana odijela-znakove koji su svima već na prvi pogled uočljivi i znakoviti, dok drugi određenom pojedinošću, npr. posebnim crtežom na šarolikoj odjeći baš tom raznolikošću osnovnog ujedinjućeg detalja stvaraju znak koji će biti razumljiv prije svega, a ponekad i isključivo, članovima te skupine. U liturgiji će osim toga svoje dolično mjesto naći i riječi i čini, zatim pjevanje i glazba te svete slike. Svi ti znakovi i simboli, kako bi opravdali svoje mjesto unutar bogoštovlja već u svojoj početnoj postavci zahtijevaju temeljnu doličnost i sklad, iako nerijetko, pogotovo ako je riječ o prostornim razdaljinama, mogu biti i gotovo dijametralno oprečni - barem što se tiče vanjskog izgleda i "dojma". Slijede li, međutim, temeljni zahtjev doličnosti i slikovite izražajnosti, nastojat će upotrijebiti govor koji će biti što jasniji i nedvosmisleniji što većem broju sudionika liturgijskoga slavlja, a ako je moguće i onima koji se s tim slavljem susreću tek prvi put ili im je ono u potpunosti nešto novo. U tome će slučaju to isto bogoslužje vršiti i ulogu misionara, evangelizatora i katehiste-vjerroučitelja: svojom izražajnom i čitljivom simbolikom govorit će jasno i onima koji su izvan sakramentalnog i krsnog zajedništva, sa ili bez svoje želje, krivnje ili interesa. Onima pak koji su već dulje vrijeme punopravni članovi i sudionici liturgijskog zajedništva i slavljenja to će bogatstvo biti još veći poticaj, nadahnuće i obogaćenje njihova osobnog i zajedničkog slavljenja, zajedništva i molitve.

Ljudski je život neizbrisivo obilježen vremenom, neumoljivom prolaznošću i naslućivanjem neprolazne vječnosti. S time u svezi postavlja se i pitanje o vremenu slavljenja. Kada slaviti? Već su vjernici

Staroga saveza bilježili i slavili spomen na određene događaje i spasonosna djela Božje ljubavi. Bila su to slavlja zahvale za Božja dobročinstva primljena u konkretnom vremenu. U Novom savezu čitava se liturgija prožela slavljenjem Kristova otajstva, njegove slavne muke, smrti i uskrsnuća. Za kršćane je s time u svezi naročito važan onaj "danas", koji ukazuje na prisutnost živoga Boga i na njegov poziv da postanemo sudionici Kristova vazmenog otajstva. Posebno mjesto u crkvenom bogoslužju zauzima svetkovanje vazmenog otajstva i Gospodnje večere u osmi dan sedmice u skladu s najranijom apostolskom predajom. To svetkovanje znakovito obilježuje čitav taj "prvi" i "osmi" dan u tjednu, nedjelju, kad se kršćani sastaju i zajednički "vrše spomen-čin muke, uskrsnuća i proslave Gospodina Isusa te zahvaljuju Bogu koji ih je 'uskrsnućem Isusa Krista od mrtvih nanovo rodio za živu nadu'". (KKC 1167)

Liturgijska je godina obilježena i opečaćena središnjim slavljem Vazma, koji sve kršćanske Crkve od četvrtog stoljeća, tj. od Nicejskog sabora, slave u jedan dan, iako to danas, zbog upotrebe različitih kalendara koji se opet razlikuju u računanju vremena, na prvi pogled nije slučaj. Iako u liturgijskoj godini slavimo razne blagdane, ipak je ona zapravo "očitovanje različitih vidova jednog te istoga, vazmenog otajstva". (KKC 1171) U okviru liturgijske godine Crkva zatim štuje na prvome mjestu Blaženu Djevicu Mariju, Bogorodicu, kao i razne mučenike i svece. S obzirom na liturgiju časova, tj. s obzirom na moljenje *časoslova*, znakovito je podsjećanje da bi upravo ta liturgija časova trebala postati i molitva svega Božjeg naroda, molitva Crkve.¹³ Upornost naglašavanja tog zahtjeva i očite poteškoće u njegovu praktičnom provođenju trebale bi potaknuti i crkvene pastire i vjeroučitelje da se upitaju je li to naglašavanje tek puko ponavljanje neke napamet naučene fraze ili je to doista izričaj jasne potrebe crkvene zajednice i znak njezine želje za istinskim i sveopćim liturgijskim zajedništvom, koje će se na poseban način iskazivati upravo u zajedničkoj liturgijskoj molitvi časoslova. Odgovor na

to i slična pitanja može ujedno postati i znakovit odgovor na upit o dubini, djelo-tvornosti i misijsko-evangelizatorskoj ulozi i položaju svake kateheze.

U svom razgovoru sa Samarijankom Isus naglašava da je došlo vrijeme kad se Bogu, koji je duh, treba klanjati i slaviti Ga "u duhu i istini" (Iv 4,24). Time nam Isus ujedno daje i temeljni i ovozemno uvijek važeći odgovor na upit gdje se može i treba slaviti: mjesto slavljenja kršćanske liturgije je čitava zemlja! Ipak, tijekom stoljeća kršćani su uvijek nastojali podizati posebna bogoštovna mjesta - "kuće molitve" (KKC 1181). Ti su prostori mjesta slavljenja liturgije i mjesta u kojima se pohranjuje i čuva presveta euharistija. Tu svaki detalj (oltar, svetohranište, sveta krizma, biskupovo/svećeničko sjedalo, ambon-besjedište, krstionica, ispovjedaonica) i cjelina kao takva trebaju zračiti skladom i istinitošću znakova koji će ukazivati na prisutnost i djelovanje Krista na tome mjestu.

Na kraju treba opet podsjetiti na *liturgijsku raznolikost i jedinstvo otajstva*, kako bi se još više učvrstila svijest o raznolikim liturgijskim predajama i o istovremenom temeljnom katolištvu Crkve, što se očituje i kroz poštovanje i asimiliranje bogatstva i raznolikosti mnoštva kultura i kulturnih predaja. Nije tu samo riječ o razlikama koje se očituju npr. u usporednom promatranju europske, afričke i azijske kulture, nego je to ujedno i poziv da postanemo svjesni ozbiljnosti i "novosti" svakoga povijesnog trenutka koji je ujedno i naš izuzetni i neponovljivi "kairos" u kojem smo pozvani uočiti znakovitost mijene i novine kako bi postali još svjesniji sve veće aktualnosti potrebe nove evangelizacije, ne zbog novine poruke ili navjestitelja, nego zbog različitosti, novine i neprekidne izmjene sredine i okoliša u kojemu živimo, a time posredno ili neposredno i zbog novine zajednice kojoj pripadamo.

13 Usp. "Opća uredba Liturgije časova", u: *Časoslov rimskog obreda. I. Božićni ciklus liturgijske godine: vrijeme došašća. Božićno vrijeme*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1984, str. 13-65, ovdje str. 15-18 (II. Molitva Crkve).

ZAKLJUČAK

Sažimajući na svega nekoliko stranica (292-322) nauk Crkve o bogoštovlju i sakramentima, KKC nas podsjeća da je slavljenje Boga izraz čovjekove vjere u Boga odnosno da je to izraz čovjekove zahvalnosti, klanjanja i predanja Bogu. Dok KKC te istine vjere ističe sebi svojstvenim rječnikom, na

nama je da, ne umanjujući vrijednost i značovitost Katekizma, nastojimo u katehezi prilagoditi i prereći njegov nauk, te tako produbiti znanje i shvaćanje, ali i osjećaj i sveukupnu vjeru vjeroučenika, koju će oni zatim istinski živjeti i proživljavati upravo u svojevrsnom slavlju svakodnevnog bogoštovlja.
